

Bitskey István (1999b):: Retorika és etika Pázmány Péter prédikációiban. In: *Virtus és religio*, i.m. 172–184.

Esterházy Péter (1996): *Arra gondoltam, hogy az le*. ELTE Magyar Irodalomtörténeti Intézet, Anonymus, Budapest.

Esterházy Péter (2002): *Javított kiadás*. Magvető Kiadó, Budapest.

Illyés Gyula (1933): Katolikus költészet. *Nyugat*, 7, 422–431.

Kecskeméti Gábor (1998): *Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszédek a 17. században*. Universitas Kiadó, Budapest.

Kosztolányi Dezső (1920): A magyar próza atyja. *Nyugat*, 19–20. 911–917.

Pázmány Péter válogatott prédikációi. (2000) s. a. r. Hargittay Emil, Balassi Kiadó, Budapest.

P. Dombi Erzsébet (2002): Szecessziós stílus és barokk eszmény Prohászka írásművészetében. In: Szabó Zoltán (szerk.): *Aramy-alapra arannyal. Tanulmányok a magyar irodalmi szecesszió stílusáról*. Tinta

Könyvkiadó, Budapest. 44–64.

Pomogáts Béla, (1995): Katolikus irodalom. *Vigilia*, 10. 771.

Prohászka Ottokár (1928–1929): A keresztény ébredés nehézségei Magyarországon. In: Schütz Antal (szerk.): *P. O. Összegyűjtött művei*. Budapest. X. kötet, 64–74.

Rónay György (1970): Katolikus irodalom – katolikus filozófiák. In: R. Gy.: *Szentelek, írók, irányok*. Szent István Társulat, Budapest. 163–185.

Rónay László (2004): Katolikus líra a két világháború között. In: R. L.: *Lélek és szó: Esszék, tanulmányok*, Argumentum Kiadó, Budapest. 273–301.

Sík Sándor (1989): A magyar költők isten-élménye. In: Rónay László (vál.): *Kereszténység és irodalom. Válogatott írások*. Vigilia Kiadó. Budapest 257–339.

Szénási Zoltán

*Eötvös Loránd Tudományegyetem,
BTK*

Szenci Molnár Albert zsoltárai és a protestáns irodalom

A fordítóként és költőként is kiváló Szenci Molnár Albert új, magyar nyelvű strófyszerkezeteket teremtett, változatos versformákat, az eredetihez tökéletesen hű, a mai műfordítói követelményeknek is megfelelő, kottákkal ellátott versgyűjteményt hozott létre. Nem véletlen, hogy zsoltárfordításait háromszáz év múltán is éneklük.

Abban a katolikus Európában, amelyben Luther Márton 1517. október 31-én (a reformáció napja) Wittenbergben megfogalmazta a pápai udvar búcsúcédulák árusítása elleni téziseit – azaz a jó keresztény (protestáns szóhasználatlaltal keresztény) hívő megigazuláshoz vezető útjának feltételeit (hitről, bűnbánatról, megigazulásról stb.) –, az egyház tekintélyes része elvilágiasodott, méltatlanul élt hivatalával. Sokakban felerősödött a hitélet bensőségeségének vágya, s mivel ebben az útkeresésben éppen lelki vezetőiktől maradtak elhagyatva, Luther Mártonnak a hitélet megtisztításáért protestáló tézisei nyitott szíveket találtak. „Az egyház ügye, a történelemben talán utoljára, mindenki közös ügyévé vált.” (Péter, 1985, 13.)

A megújulási folyamatot megindító Luther Márton (Martin Luther, 1483–1546)

szerint az embert nem a jócselekedetek, a törvények betartása üdvözíti, hanem egyedül az Istenbe vetett hite. S mivel a bűnt egyedül Isten bocsáthatja meg, az embereknek nincs közvetítőkre szükségük. Luther elvetette a pápa egyházfői hatalmát, s egyedüli igazodási pontként a Bibliát fogadta el. Az egyházi szertartásokat egyszerűsítette, s a latin nyelv helyett a nemzeti nyelv használatát szorgalmazta. Követői az evangélikusok, akik az ágostai (augsburgi) hitvallást vallják.

A mozgalom átterjedt Svájcba, s itt Ulrich Zwingli (1484–1531) zürichi lelkész tovább reformálta az egyházszerkezeti vezetéket, tanításában több helyen is eltérve Lutherétől. Leglényegesebb az a teológiai gondolata, hogy az Úrvacsorában nincs jelen Krisztus, csak emlékeztet rá. A templomokból minden díszítő elemet eltávolítottatott.

Kálvin János (Johannes Calvin, 1509–1564) bázeli, majd genfi teológus elődeinél demokratikusabb egyházkezelést vezetett be (radikálisan kimondta: a népet elnyomó zsarnok eltávolítása, megölése nem bűn), a reformáció teológia rendszerét a predesztináció (eleve elrendelés) tanával bővítette. (Alapelveinek rendszerét az „Institutio religionis Christianae”-ban tette közzé.) Követői a reformátusok, akik a helvét hitvallást vallják.

*

Magyarországon a protestantizmus eszméinek gyors terjedéséhez hozzájárult a mohácsi csata okozta vereség traumája is. „Nyomorult, háborútól sújtott Magyarországot hódította meg tehát a reformáció” (Péter, 1985, 13), s furcsa módon mégis ez a korszak lett az anyanyelvűség legszebb irodalmi időszaka.

Művelődéstörténeti szempontból a hazai protestantizmus iskolapolitikáját kell kiemelni. A protestáns felekezetek széleskörű művelődési programmal léptek fel, ezáltal gyarapodhatott azok száma, akik olvasni tudták a Bibliát és a többi valóságos, tanító célzatú könyvet: katekizmust, prédikációkat, zsoltárokat, bibliai történeteket, elmélkedéseket, ima- és énekes könyveket. A könyvnyomtatás terjedésével, a hazai nyomdák létrehozásával reformátor-írónk az átalakult irodalmi igényeknek nagy kedvvel tettek eleget.

A Biblia bizonyos részeinek anyanyelvű fordítása és ezen textusok magyarítása elengedhetetlen volt már a középkorban is. (Az első esztergomi zsinat – 1105-ben vagy 1106-ban – határozata szerint „a nagyobb egyházakban minden vasárnap fejtegetendő a népnek [anyanyelvén] az evangélium, az episztola és a hitvallás, a kisebb egyházakban meg a hitvallás és az Úr imádsága”.) A Szentírás középkori, magyar nyelvű fordításai azonban csak töredékekben maradtak fenn kódexeinkben (Huszita Biblia, Jordánszky-kódex). A 16. század első felében részleges Szentírásfordítások láttak magyarul is nyomdafestéket *Rotterdami Erasmus* (1466–1536) ösztönzésére. A fordítók: *Komjáthy Bene-*

dek, Pesti Gábor és Sylvester János. Heltai Gáspár kolozsvári műhelyében a század közepén megjelent kötetek *Károlyi Gáspár* és munkatársai vizsolyi Biblia-kiadásához (1590) készítették az utat.

A bibliafordítási kísérletekkel párhuzamosan egyre több magyar nyelvű prédikációs kötet is napvilágot látott. S nem gondoljuk, hogy holmi kegyeletből kellene számon tartanunk ezeket a köteteket. Érdeklődést válthatnának ki, ha bizonyos szövegrészeik ismeretesebbek lennének a nagyközönség előtt. Ám tévedés lenne, ha illusztrációnak kiemelt szövegrészek alapján értékelnénk, hiszen a cél a Szentírás magyarázata és ezen keresztül az erkölcsi normák rögzítése volt. Ugyanakkor ezek a szövegek az adott kort (jelen esetben a 16–17. századfordulót) hitelesebben, ízeesebben és gyakran szókimondóbb nyelven közvetítik a ma emberének. Olyan művelődéstörténeti (például hétköznapi életmódról: öltözködésről, táncról, részegeskedésről, ivópohár leírásról, beszédmódról stb.), kortörténeti, nyelvészeti (gazdag közmondásgyűjteménnyel), történelmi (a kisember kiszolgáltatott hétköznapijait bemutató) anyaggal rendelkeznek, amelyek a régi magyarországi irodalmat érzelmileg közelebb hozzhatják az olvasókhöz.

Pázmány Péter veretes prózájához *Bornemisza Péter; Kulcsár György, Sóvári Soós Kristóf, Tolnai Decsi Gáspár* stb. írásai vezetnek. (Persze katolikus szerzőkői is.) S bizony ezeket az olvasmányos, Szentírás-magyarázatokba iktatott elbeszéléseket, példázatokat (exemplumokat), kiszólásokat, civilizációtörténeti adatokat stb. magyar nyelvű szépprózánk első próbálkozásaiént kell értékelnünk. Kedvbesztésül felidézünk belőlük, mert általuk könnyebb megérteni e század egyik arculatát: a hétköznapi emberi életet.

Sóvári Soós Kristóf (1566–1620) azon ritka személyek közé tartozott, akik világi nemes létükre prédikációs köteteket írtak és adtak ki. Az alábbi részletben az itáliai reneszánsz nyomán elterjedő szokások mértéktelenségeit ítéli el a felföldi szerző. Mert a tobzódó lakomák fényét a tehetősebbek már nemcsak a külföldről hozatott

csemegekkel, „encsembencsemekkel” emelték, hanem a tálalás módjával, meg-hökkentő tárgyakkal stb. is:

„Ez pedig szokások az tobzódóknak és részegeseknek hogy pohárokkal is megmutatják az ő mértéktelenségeket, és az részegségben való undokságokat, mint az kik szegény megholt embereknek megaszott agykoponyájokból isznak, avagy sárkányföböl, cipellésből, sólyából, csizmából, avagy az kik sok formájú pohárokat csináltak, mint ördög formára, kivél megmutatják magokat ördög szolgájának lenni. Szememmel láttam egynehány-féle ivószerszámokat, láttam disznó formára csináltak, kinek (tisztessék adassék, mind az Urnak, és mind az hüveknek) az seggiből ittanak, ezen formájút bakot is láttam, léány formára csináltak is láttam, kit seggel fordítottak fel, úgy

ittak az részegesek belőle. Sokféle csalóka pohárokat is láttam, kikből az torkosok az ő veszedelmekre felebarátjokat itatták...” (Hubert, 2000, 45.)

Részegeskedés, házasságtörés, tisztességtelen énekek éneklése, tapogatós

táncok, a közhaszonnal való nem törődés emberi hibákat ostorozó témáiról olvashatunk szinte mindegyik prédikációs kötetben. De gyakran nemcsak a téma kifejtése, a mondandó retorikai felépítése az érdekes, hanem azok a személy-, hely- és időbeli konkrétumok is, amelyekkel hitelesítették a szerzők mondandójukat. Bornemisza Péter (1535–1584) öt kötetes posztillagyűjteménye, s a negyedik kötet végében függelékként megjelentetett ‚Ördögi kísértetekről avagy röttenetes utálatosságáról...’ című munkája (1578) ebből a szempontból meg-hökkentő tabló a korabeli erkölcsökről. A lelkész-író leleplezte benne önmaga és kortársai bűneit. Persze Bornemisza sem megbotránkoztatni akart, hanem tükröbe nézetni és megjavítani az isteni útról letérőket.

Nem a tiltás a protestáns mindennapok kulcsszava, hanem a mérték. Decsi Gáspár (†1597) ‚Az utolsó üdöben egynehány regnáló bűnökről való prédikációk’ (1582) kötetének negyedik beszéde – ‚Az kereszténynek táncáról’ – sem magát a táncot ellemezte, hanem az azzal visszaélést, mert „az emberek között eláradt az éktelen játék, annyira, hogyha valamely lakodalomban nem táncolhatnak, azt lakodalomnak sem tartják... Mert hova lehet éktelen dolog az asszonyállattal, avagy azon leánzóttul, mint mikor mindenek előtt az férfiúnak kezére mennek, magokat fogdostatják, rángattatják és hordoztatják, holott az asszonyállatoknak nagy szömérmerteseknek kellene lenniük és az férfiaknak csak tekintetekre is meg kellene pirulniok, nemhogy nagy orcátlanul azokkal együtt kelle-

ne nyájaskodniok és kezeken kellene táncolniok. Ismét az férfiúnak is hova lehet nagyobb orcátlan-ság, mint az más ember feleségét, leányát fogdosni, tapogatni, ide s tova hurcolni? Sőt ezekben ugyan válogatni, ezekkel mindenek szeme látára nagy bujassággal

suttogni, vigyorogni, és mint az Isten (Jerem.5.v.8.) mondja, az ű felebarátjának feleségére nyeríteni?” (Régi magyar prédikációk, 2005, 99.)

Decsi Gáspár négy prédikációjában így folyik a remek megfigyeléseken alapuló erkölcsi tanítás érzékletes leírása.

Míg a prédikációs irodalomban gazdag tárházat találhatjuk az ún. széppróza felé vezető nyomoknak, addig a zsoltárok a magyar nyelvű költészet tartalmi- és formakincsébe ivódtak bele.

A dramatizálva is előadható vagy históriás énekekben megverselhető népszerű bibliai történetek, tanító példázatok mellett (mint a ‚Sámson’, ‚Zsuzsanna asszony és a vének’, vagy ‚A tékozló fiú története’ stb.) a protestáns szerzők igen szívesen fordították a zsoltárokat. Zsoltárokat fordí-

Magyarországon a protestantizmus eszméinek gyors terjedéséhez hozzájárult a mohácsi csata okozta vereség traumája is.

„Nyomorult, háborútól sújtott Magyarországot hódított meg tehát a reformáció”, s furcsa módon mégis ez a korszak lett az anyanyelvűség legszebb irodalmi időszaka.

tott magyar nyelvre *Szegedi Gergely*, *Tolnai Bálint*, *Sztárai Mihály*, *Bogáti Fazakas Miklós*, *Kecskeméti Vég Mihály*, vagy a jelentős költők közül *Balassi Bálint* és *Rimay János*, a 17. század elején Szenci Molnár Albert.

A héberben a zsolttároskönyvet Tehilim-nek, himnuszoknak nevezik. A cím legtöbbszörre mizmór, amely zenei kíséretet tételez fel, amit a zsolttár szó ad vissza helyesen.

A Zsolttárok könyve (a görög pszalterionból, amely tulajdonképpen hűros hangszer, mellyel a zsolttárokat kísérték) 150 zsolttárból álló gyűjtemény, az ószövetségi könyvek egyike.

A zsolttár műfaj – egyetemes üzenetén túl – mindenkor nagy lehetőséget adott fordítóinak a szubjektivitásra is. A zsolttárokban megszólaltatott tematikai sokszínűség (Istenben való reménykedés, panaszlás a történelmi viharok okozta keserű sorsért, vagy az életöröm ujjongásaként megszólaltatott hálaadás stb.), szimbólumokban gazdag világú. Ezért tud műltat jelennel összekötni, és ezekért az évezredekett összekapcsoló idő-áthallásokért töltődhetett fel például a 16. századi Kecskeméti Vég Mihály 55. zsolttára olyan „naprakész” politikai üzenettel, hogy a 20. század ötvenes éveiben (*Kodály Zoltán* által 1923-ban megzenésített változatában) a magyar nép saját sorsára ismert benne. Ennek epikus bevezetője a fordítás körülményeire ad választ:

Mikoron Dávid nagy búsúltában
Baráti miatt volna bánatban,
Panaszolkodván nagy haragjában,
Ilyen könyörgést kezdé ű magában...

A zsolttárok (a magyar nyelvű fordítások, parafrázisok is) túl a zsidó-keresztény tradicionális tartalmi értékeken, költészeti példatárul is szolgálhatnak irodalmi óráinkon. Az ismétlésen alapuló párhuzamosságot, ezek egyszerűbb és összetettebb fajtáit, az ölelkező versszerkezetet, a rímeket (betű- és ragrím), a refrént és szójátékot, az akrosztikon stílussteremtő és tartalmi kiemelő szerepét stb. párhuzamba állíthatjuk napjaink költészetével. A fordítóként és költőként is kiváló Szenci Molnár Albert

új, magyar nyelvű strófászerkezeteket teremtetett, változatos versformákat, az eredetihez tökéletesen hű, a mai műfordítói követelményeknek is megfelelő, kottákkal ellátott versgyűjteményt hozott létre. Nem véletlen, hogy zsolttárfordításait háromszáz év múltán is éneklük. (Szenci a francia *Clément Marot* és *Théodore de Bèze*, *Ambrosius Lobwasser*, *Andreas Spethe* szövegére és a francia zsolttárköltészet dalaimaira támaszkodott.)

Szenci Molnár Albert a magyar protestáns művelődés kiemelkedő személyisége. 1574-ben Szencen született, 1634-ben Kolozsvárott hunyt el. Jelentős műfordítónk, szótár- és nyelvtankönyv-író, a Károlyi-Biblia többszöri kiadója. 1607-ben jelentette meg „*Psalterium Hungaricum*”-át (Magyar Zsolttárok). Előtte teljes magyar Zsolttároskönyvet Bogáti Fazakas (Fazekas) Miklós (1588 körül) adott ki. A Vizsolyi Biblia (1590) részeként Károlyi Gáspár próza-fordításában is olvashatjuk a zsolttárokat. Szenci saját fordításának indítékáról így vall „*Psalterium*”-ának előszavában:

„[A zsolttárfordításhoz] nem oly szándékból fogtam, hogy az előbbeni szokott énekeket ki akarnám venni az híveknek kezekből, avagy hogy ezeket egyebeknél ékesebbeknek alítanám [vélném]. Mert látom, hogy fő emberek által az zsolttárnak nagy része meg vagyon fordítva cseh, német és tulajdon nótákra, kik közül az én tetszésem szerint legszebbek az Szegedi Gergelyé és Sztárai Mihályé. Vadnak, Istennek hála, egyéb szép énekek is, melyekkel rakva az debreceni anyaszentegyház énekeskönyve [Újfalvi Imre 1602. évi debreceni énekeskönyve], az Bornemisza Péteré, Huszár Gálé és Böythe Istváné, de az egész zsolttárt magyar versekben még senki nem formálta én tudásom szerint.”

A szakirodalom többsége Szenci Molnár Albert zsolttárfordításait egységes lírai életműnek fogja fel.

Az 1607-es herborni zsolttárkiadást Szenci életében még kettő követte, s a „*Psalterium*” megjelentetések száma már a 18. században elhagyta a százat.

„*Psalterium Hungaricum*”-ából a százharmincadikat emeltük ki (*Régi magyar költők*

tára, 300–301.), jóllehet – nemcsak a protestáns gyülekezetekben – ma is a legismertebbek a 42. (Mint a szép híves patakra...) és a 90. (Tebenned bízunk...) zsoltárok remekművű fordításai. Az idézett zsoltárt mai helyesírás szerinti átiratban közöljük, megtartva a Szenci-szöveg sajátosságait is.

130. zsoltár
Könyörgés az bűnnek megbocsánatyaért

1. Tehozzád teljes szívből
Kiáltok szüntelen
Ez siralmas mélységből,
Hallgass meg, Úristen,
Nyisd meg te füleidet,
Mídon téged hívlak,
Tekintsd meg én igyemet,
Mert régen óhajtlak.

2. Ha, Uram, bűnünk szerint
Minket büntetnél meg,
Uram, ez világ szerint
Ki állhatna úgy meg?
De az te irgalmad nagy
Az téged félőken,
És te engedelmes vagy,
Hogy dicsérjen minden.

3. Énnékem reménségem
Vagyon csak Istenben,
És bízik az én szívem
Ő szent igéjében:
Én lelke erőss hittel
Az Urat óhajtja,
Mint az verasztó éjjel
Az virradtat várja.

4. Izráel, az Istenben
Vesd reménségedet,

Mert szent irgalma bőven
Nagy messze kiterjedt,
Ő segítő mindenben:
Hívein könyöröl,
Az Izráelt kegyesen
Kimentí bűniből.

Hogy miért választottuk a hét bűnbánati zsoltár egyikét? Mert legújabbban az merült fel (*Szentmártoni Szabó*, 1998, 19), hogy *Kölcsey* „Hymnus”-ának a 128. vagy/és 130. Szenci-zsoltár lehetett a versés dallamintája.

Érdekes és érdemes e tanulmány csomópontjait végiggondolnunk, hiszen ezáltal nemcsak közelebb juthatunk az említett zsoltár világához, hanem megérinthat minket az az irodalmi folytonosság-tudat, amely hol megragadhatóan, hol láthatatlanul kapcsol össze irodalmi alkotásokat, szerzőket, történelmi korokat.

Talán többek előtt köztudott, hogy a „Hymnus” kanásztánc formában íródott. „... enyhe blaszfémianak hat, hogy el is szokták énekelgetni egy-két kanásztánc nótára a Hymnuszt.” Am nem valószínű, hogy Kölcsey ezen profán szövegű kanásztáncokra gondolt, amikor a magasatos témájú költemény versformáját kiválasztotta. Mivel a „a magyar költészet a 18. század végéig bokorímes volt”, a műköltészet szintjén kell keresni előzményeket. S míg ez a versforma a világi magyar műköltészetben ismeretlen, addig a 18. századi protestáns énekeskönyvek

TE hoz-zád tel-lyes sziv - ből Ki - ál - toc szün - te - len
Ez si - ral-mas mély-ség - ből, Hal - gass meg Ur Is - ten,
Nyisd meg te fü - le - i det, Mi - dőn té - ged hiv - lac,
Te - kints meg én i - gye - met. Mert ré - gen o - hay - lac.

1. ábra

„másfajta versformákkal is éltek, mint a bokorrímes”.

A ‚Hymnus’ versformájának feltételezett zsolnármintáihoz vegyük számba az érveket:

– Szenci zsolnáraiban „Négy tizenhárom sorról van szó, amelyek 7–6-os tagolásúak, ám egy-egy verssor valójában gondolatilag 13 szótagon át tart. Rímképlete: a b, a b, c d, c d, tehát keresztíretek vannak benne...”.

– A 18. század előtt a magyar versformák még csak bokorrímesek voltak.

– A ‚Hymnus’ versformájában Kölcsey nem írt más művet.

– A ‚Hymnus’ gondolati háttérében ott érezhetjük a Szenci-zsolnáraparafrazisok (zsolnárá írat) bűnbánati légkörét.

– Kölcsey maga is énekelhette ezeket a Szenci zsolnárokat (Debrecenben, Szatmárcsekén), így kapva verstani példát, amelyet tudatosan vagy ösztönösen felhasznált „nemzeti imádságunk” megírásakor.

A 130. zsolnárá négy versszaka térben és személyes hangütésben kinyíló könyörgés. Benne a megszólaló/költő személyes fohászszal indítja kérését, majd versszakról-versszakra eljut Izrael (a kereszténység) Istenben reménykedő bizakodásáig.

Az első versszak mozgalmasságát nemcsak a névmásokban kifejezett ellentétek, párhuzamos szerkesztettség: tehozzád – (én) kiáltok; Úr Isten (te) hallgass meg – (engem); te füleidet nyisd meg – az (én) hívásomra; (te)tekints meg – (én) ügyemet; téged – (én) óhajtlak; vagy az égi- és földi világ felé elmozdulások (siralmas mélység – s az Úr világa) fokozzák, hanem a felszólító módú ígealakokban nyomtatékosított kérések (hallgass meg, nyisd meg, tekints meg) és az ezekre válaszul (azért kiáltok – mert óhajtlak) adott indok bensőségessége is.

A második versszak feltételes móddal indítása már a bűneiért aggódó ember (emberiség) kérdéseit készíti elő. Az Istenhez fordulás személyes hangja továbbra is megmarad, de a személyes én belesimul a közösségbe: Ha (te) – minket büntetnél meg.

A harmadik strófában folytatja az első versszak egyes szám, első személyű megszólalását, így vallva meg bensőséges viszonyát Istenhez: Isten – az én reménységem; őbenne bízok – az én szívem; ő szent ígésében az Urat – én lelkem óhajlja. A lélek világának (benti világ) – Istenhez való (misztikus világ) viszonyulása egyértelmű hitvallás: csak Istenben reménykedem, bízom, óhajtom, várom.

A negyedik szakasz a második versszakot tágítja tovább, mikor Izrael nevében konkretizálja a „minket”. Az isteni erényeket számbavevő felsorolás (szent irgalma mindenre kiterjedő; mindenben segítő; hívein könyörülő) s valamennyi előbbieken elhangzó felszólítás, kérés, érv az utolsó két sor kijelentő összegzésében nyer értelmet: Isten „Az Izráelt kegyesen // kimentí bűniből.”

Szenci valamennyi zsolnárfordítását jellemzi a fordított szöveg saját élménnyel való átlényegítése (parafrazeálása). Csak a legjobbak tudták ezt a bensőséges Istenember, én-te viszonyt ilyen örökérvényű fohásszá emelni, mint ő.

Irodalom

Hubert Ildikó (2000): *Sóvári Soós Kristóf (1566–1620) és művei*. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest.

Kovács Sándor Iván (1979): Szenci Molnár Albert: XXIX. zsolnárá. In: Komlószi Tibor (szerk.): *A régi magyar vers*. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Memoria saeculorum Hungariae, 3).

Péter Katalin (1985): *Papok és nemesek*. (A Ráday Gyűjtemény tanulmányai, 8) Budapest.

Stoll Béla (1971, sajtó alá rend.): *Régi magyar költők tára, XVII. század, 6. kötet: Szenci Molnár Albert költői művei*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Szabó András (1998 szerk.): *„Bízd az jövődökre érdemed jutalmát” – Magyar protestáns szöveggyűjtemény, első kötet, 16–17. század*. Mundus, Budapest.

Szelestei N. László (2005, szerk.): *Régi magyar prédikációk, 16–18. század – Egyetemi szöveggyűjtemény*. Szent István Társulat, Budapest. 97–102. Szentmártoni Szabó Géza (1998): Kölcsey Hymnusának vers és dallamintája. *OSZK Híradó*, 1–2. 18–20.

Hubert Ildikó

*Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK,
Alkalmazott Irodalomtudományi
Szakcsoport*